

Доступ до води в охоплених конфліктом районах Донецької та Луганської областей

Вересень 2015 р.

Зміст

1. Короткий виклад	3
2. Міжнародні стандарти.....	4
3. Приклади нестачі води в Донецькій та Луганській областях.....	5
3.1. Цілеспрямоване ураження чи завдання побічної шкоди вже застарілим водогонам....	6
3.2. Нестача електроенергії, що позначається на роботі водних насосів.....	9
3.3. Проблеми доступу, пов'язані з присутністю збройних угруповань і наявністю мін чи снарядів, що не розірвалися	9
3.4. Адміністративні заходи, що обмежують свободу пересування та постачання води і товарів	10
3.5. Потреба у засобах хлорування	12
4. Заходи СММ зі сприяння діалогу.....	12
5. Рекомендації.....	15
6. Карта	16

1. Короткий виклад

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (СММ) була заснована 21 березня 2014 року відповідно до Рішення Постійної Ради ОБСЄ № 1117. Її мандат включає обов'язок «здійснювати моніторинг прав та основних свобод людини і надавати підтримку їх дотриманню»¹. У межах свого теперішнього моніторингу виконання «Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод» СММ спостерігає та доповідає про порушення прав людини, серед іншого, і у зв'язку з продовженням бойових дій. У цьому звіті розглядається, як ведення бойових дій вплинуло на забезпечення права на достатній життєвий рівень, зокрема, на доступ до достатньої, безпечної, прийнятної та доступної води для особистого та побутового використання.

Цілеспрямоване ураження водогонів, а також завдання побічної шкоди внаслідок бойових дій позначилося на функціонуванні систем водопостачання. Відсутність доступу до води та її погана якість становлять загрозу для здоров'я людини та санітарних умов і може спричинити до обмеження виробництва харчових продуктів. Також це може стати на заваді соціально-економічному розвитку та політичній стабільності, що, своєю чергою, може призвести до подальшого напруження та конфліктів у регіоні². Всеохоплюючий підхід ОБСЄ до питань безпеки спрямований на зменшення ризику того, що вода стане потенційним джерелом конфлікту, та на її використанні як інструмента створення атмосфери довіри та співпраці³. Відповідно до загальної мети зменшення напруження та сприяння миру, стабільності та безпеці в Україні, у цьому звіті розглядається негативний вплив конфлікту на доступ до води та дії СММ зі сприяння припиненню вогню для забезпечення можливості проведення ремонтних робіт системи водопостачання для забезпечення доступу цивільного населення на територіях, охоплених конфліктом, до достатньої, безпечної, прийнятної та доступної води.

У лютому 2015 року водопостачання у регіонах України, охоплених конфліктом, стало значною проблемою. За оцінками, 750 000 дітей та дорослих в Україні потребують засобів гігієни та питної води⁴. Згідно з доповідями, станом на липень 2015 року їхня кількість зростає майже вдвічі – до 1,3 мільйонів дітей і дорослих на територіях Донецької та Луганської областей,

¹ ОБСЄ, Постійна Рада, Рішення № 1117, Розміщення Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні, PC.DEC/1117, березень 2014 р.

² ОБСЄ, Управління водними ресурсами – попередження конфліктів, 31 серпня 2015 р. <http://www.osce.org/water>.

³ Стале управління водними ресурсами було підтверджене як пріоритет під час головування в ОБСЄ Швейцарії та Сербії у 2014 і 2015 роках. На відкритті 23-го Економічного та екологічного форуму «Управління водними ресурсами в регіоні ОБСЄ – підвищення безпеки і стабільності шляхом співпраці» Першої підготовчої наради у Відні, 26 – 27 січня 2015 р. Генеральний секретар ОБСЄ підкреслив, що «вода має двосторонній аспект безпеки – вода як джерело конфлікту і водне співробітництво як інструмент попередження конфліктів». Див. <http://www.osce.org/secretariat/144136?download=true>.

⁴ ЮНІСЕФ, ЮНІСЕФ допомагає задовольнити потреби у воді та у забезпеченні гігієни дітей, постраждалих від кризи в Україні, 25 лютого 2015 р. http://www.unicef.org/ukraine/reallives_27457.html. Відповідно до Мінімальних стандартів в галузі водопостачання, санітарії та гігієни, середнє споживання води для пиття, приготування їжі та особистої гігієни в будь-якому домашньому господарстві складає принаймні 15 літрів на людину на день. <http://www.spherehandbook.org/en/water-supply-standard-1-access-and-water-quantity/>.

охоплених конфліктом, які стикнулися з серйозною кризою водопостачання у зв'язку з пошкодженими або зруйнованими лініями водогону та гострою нестачею води⁵. Окрім занепокоєння щодо задоволення негайних потреб у споживанні, нинішня нестача води може мати тривалі наслідки для виробництва харчової продукції, а також протягом наступного зимового періоду, оскільки функціонування систем центрального опалення також залежить від водопостачання.

Аналіз, наведений у цьому звіті, ґрунтується на даних, зібраних спостерігачами СММ з травня по серпень 2015 року в Луганській і Донецькій областях, включаючи території, непідконтрольні Україні. Цей звіт не містить комплексного оцінювання існуючої функціональності мережі водопостачання⁶, а також повідомлень про кожен випадок обстрілу, який міг безпосередньо чи побічно вплинути на мережу водопостачання. Окрім того, у населених пунктах, які не мали доступу до води на момент візитів СММ, водопостачання могло бути відновлене на момент публікації звіту.

У цьому звіті зазначаються міжнародні норми із гарантування доступу до води як права людини, наводяться приклади того, як бойові дії серйозно вплинули на забезпечення права на воду, зокрема, для мешканців територій, які не контролюються Україною, та описуються дії СММ, спрямовані на впровадження режиму локального припинення вогню для забезпечення можливості проведення ремонтних робіт окремих ділянок системи водопостачання. З огляду на питання, що підіймаються у цьому звіті, СММ закликає всі сторони дотримуватися Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод, у тому числі щодо негайного та повного припинення вогню і утримання від нападів, спрямованих проти цивільного населення або цивільних об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення.

2. Міжнародні стандарти

Доступ до води є передумовою для реалізації права на достатній життєвий рівень⁷, а також права на дотримання найвищого досяжного рівня здоров'я⁸ і є правом людини, визнаним на міжнародному рівні⁹. Право на воду передбачає забезпечення кожної людини достатньою, безпечною, прийнятною та фізично досяжною і доступною водою для особистого та побутового використання. Держави – учасниці Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права взяли на себе зобов'язання гарантувати право на воду під час збройних конфліктів¹⁰. Це зобов'язання включає захист об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, у тому числі об'єктів інфраструктури та поставок питної води, а також забезпечення

⁵ЮНІСЕФ, До 1,3 мільйона осіб на сході України мають незначний доступ або взагалі не мають доступу до води, 14 липня 2015 р. http://www.unicef.org/ukraine/media_28059.html.

⁶Кластер WASH (вода, санітарія та гігієна) в Україні у червні опублікував Повідомлення-попередження щодо нестачі води в Донецькій і Луганських областях: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ocha_ukraine_situation_update_13_-_26_june_2015%20map2.pdf.

⁷Стаття 11, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП) (9993 U.N.T.S. 3).

⁸Стаття 12, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП) (9993 U.N.T.S. 3).

⁹Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/64/92 (липень 2010 р.)

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/WaterAndSanitation/SRWater/Pages/InternationalStandards.aspx>.

¹⁰Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав, Загальний коментар № 15.

цивільних, інтернованих, ув'язнених осіб та осіб, що повернулися¹¹, доступом до води придатної якості¹². Відповідно до принципів та зобов'язань ОБСЄ всі Держави-учасниці ОБСЄ зобов'язалися «дотримуватися та забезпечувати дотримання міжнародного гуманітарного права, у тому числі захищати цивільне населення»¹³.

3. Приклади нестачі води в Донецькій та Луганській областях

Доступ до безпечної води на територіях, охоплених конфліктом, залишається проблемою. Нерегулярне водопостачання, що стає поширеним явищем, зумовлене численними чинниками, зокрема: 1) зношеністю водогонів, що потребують ремонту та були ще більше пошкоджені через ведення бойових дій; 2) зменшенням функціональності важливих насосів через перебої в поставках електроенергії у зв'язку з обстрілами електромереж, які постачають енергію до насосів; 3) проблемами доступу через присутність збройних угруповань, наявність мін або снарядів, що не розірвалися, а також поганий стан доріг, що не дає місцевим мешканцям можливості дістатися до криниць або отримувати воду, яку підвозять автоцистернами; 4) проблемами доступу, через які робітники не можуть провести ремонтні роботи або отримати запасні частини, необхідні для ремонту водогонів; 5) нормативно-правовими актами, якими обмежується свобода пересування та/або постачання товарів чи води через лінію зіткнення, що, таким чином, впливають на постачання води з поселень, контрольованих Україною, до поселень, що не перебувають під її контролем; а також б) частими відключеннями водопостачання, що сприяли погіршенню ситуації¹⁴.

¹¹ Принцип 18 Керівних принципів про переміщення осіб у середині країни також передбачає, що уповноважені органи повинні забезпечити постачання питної води та санітарні умови для всіх внутрішньо переміщених осіб, незалежно від обставин і без дискримінації.

<http://www.idpguidingprinciples.org/>.

¹² Додатковий протокол до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), 8 червня 1977 р., стаття 14; Звичаєве міжнародне гуманітарне право МКЧХ, Правило 53 «Використання голоду цивільного населення як методу ведення війни заборонено» https://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule53 і Правило 54 «Напад, знищення, руйнування або призведення до непридатності об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, заборонено» https://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule54; Передумови для застосування норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права до нападів, знищення, руйнування або призведення до непридатності об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, виконуються, якщо цивільне населення належним чином не забезпечується поставками, необхідними для виживання, через дії або бездіяльність сторони конфлікту. Зобов'язання щодо забезпечення права на воду вимагає, щоб держави утримувалися від втручання в реалізацію права на воду, в тому числі шляхом обмеження доступу до послуг водопостачання та інфраструктури або їх знищення. Знищення об'єктів водопостачання або інфраструктури в ході збройних конфліктів, які могли б порушити міжнародне гуманітарне право, є прикладом прямого обмеження доступу до води або санітарних умов та порушення зобов'язання дотримуватися права на воду і санітарні умови.

¹³ Підсумковий документ Гельсінкі – Четверта зустріч із визначення подальших кроків, Гельсінкі, 10 липня 1992 р.

¹⁴ Перераховані тут фактори в жодному разі не є вичерпними. Додаткові фактори включають: вичерпання коштів, необхідних для задоволення потреб у частому проведенні ремонтних робіт поряд із зниженням надходжень від платежів за надані послуги з територій, непідконтрольних Україні; скорочення клієнтської бази через переселення населення з постраждалих районів; а також відтік

Як наслідок, збільшився ризик поширення хвороб, що передаються через воду і пов'язані із санітарними проблемами, оскільки населення не в змозі безпечно зберігати або транспортувати достатню кількість води. Також існує загроза для якості водопровідної води через потребу у підтриманні регулярного постачання хлору та інших реагентів, необхідних на водоочисних установках, що створює підвищений ризик вторинного зараження. Ці наявні перешкоди доступу до достатньої, безпечної, прийнятної та доступної води ставлять під загрозу найбільш вразливі категорії населення, зокрема, дітей, інвалідів, осіб з хронічними захворюваннями та людей похилого віку, що мешкають на найменш доступних територіях, охоплених конфліктом¹⁵.

3.1. Цілеспрямоване ураження чи завдання побічної шкоди вже застарілим водогонам

Згідно зі звітами, у Луганській області деякі місцевості мають обмежений або нерегулярний доступ до водопровідної води через обстріли¹⁶. 23 червня СММ провела зустріч із заступником Керівника Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, який зазначив, що майже 20 000 осіб залишилися без доступу до водопровідної води у Попасній, Бобровому, Тошківці, Нижньому, Світличному (Нижнє-1) та Новотошківському¹⁷. Так само, 24 червня різні співрозмовники повідомили СММ, що доступ до водопровідної води був відсутній у селах Гречишкіне, Капітанове, Муратове та Боброве. 28 червня СММ відвідала Світличну водозабірну станцію у Нижньому-1 для перевірки ситуації після звітів про обстріли. СММ зафіксувала, що водозабірна станція зайнята представниками українських збройних сил, що збільшувало ймовірність того, що станція може стати ціллю обстрілів. Представники СММ

кваліфікованих робітників, що в змозі обслуговувати і ремонтувати системи водопостачання, що є прикладами факторів, які сприяють загостренню проблеми нерегулярного постачання водопровідної води.

¹⁵ «Особливо вразливі групи, такі як діти, люди похилого віку, інваліди та малозабезпечені, які не мають доступу до транспорту, які найбільше піддаються ризику захворювань, що переносяться водою, часто використовують негативні механізми виживання, які впливають на їхню здатність підтримувати особисту гігієну та належні умови санітарії. Відключення водопостачання та обмежене постачання в лікарнях, пологових будинках, школах та установах також впливають на умови гігієни та санітарії, збільшуючи ризик захворювань, які переносяться водою, для хворих і поранених, новонароджених, матерів та інвалідів». ЮНІСЕФ Україна, Звіт про гуманітарну ситуацію № 36. 20 червня – 17 липня 2015 р.

http://www.unicef.org/ukraine/UNICEF_Ukraine_SitRep_36_-_17_July_2015_.pdf.

¹⁶ Наприклад, Троїцьке, щодо якого Керівник обласної військово-цивільної адміністрації 1 квітня заявив, що селище не має доступу до води, газу або електропостачання. УКГП повідомило, що «протягом серпня шість основних водопровідних станцій безпосередньо біля лінії зіткнення в Луганській області не працювали внаслідок пошкоджень, що виникли в результаті конфлікту та/або відсутністю технічного обслуговування і ремонту з міркувань безпеки і через відсутність відповідних ресурсів. Крім того, чотири водопровідні станції в регіоні працювали із значно зниженою потужністю, обмежуючи постачання води домогосподарствам до декількох годин на день. УКГП, Гуманітарний бюлетень, Україна, Випуск 1, 1 – 31 серпня 2015 р.

<https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/documents/document-type/humanitarian-bulletin>.

¹⁷ Так само, 26 червня УКГП повідомило, що відповідно до заяв Компанії «Луганськвода», 23 червня водопостачання Стаханова, Кіровська, Брянки, Ірміного, Зоринська, Артемівська та кількох районів міста Луганська зупинене з Петровського каналу та Західної фільтрувальної станції через серйозні ушкодження насосного обладнання. УКГП. Останні новини № 5 станом на 26 червня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_13_-_26_june_2015.pdf.

розмовляли з солдатом ЗС України, який повідомив, що вночі 27 червня вівся шквальний вогонь із 25 ракет РСЗВ «Град», який уразив водозабірну станцію та пошкодив електричну інфраструктуру, залишивши Тошківку без водопостачання. У Макаровому 2 липня представники СММ розмовляли з місцевими жителями, які повідомили про безперервні обстріли напередодні вночі та заявили, що село залишилося без електро- та водопостачання більш ніж на тиждень. СММ відвідала насосну станцію в Карбоніті, що поряд з Золотим, 24 червня та 22 і 29 липня. Хоча ремонтні роботи тривали, станція все ще не могла забезпечувати постачання води, необхідної для задоволення усіх потреб¹⁸, через пошкодження після обстрілу вранці 23 червня¹⁹.

Так само, щодо Донецької області, 3 липня представники СММ зустрілася з Головою Красноармійської районної державної адміністрації, який заявив, що водогін, який обслуговує Красноармійський, Добропільський і сусідні райони, забезпечуючи питною водою приблизно 500 000 мешканців, кілька разів був пошкоджений обстрілами у зв'язку із розташуванням біля лінії зіткнення. 22 липня в місто Маріуполь було припинено подачу води з каналу Сіверський Донець-Донбас через велику кількість витоків води внаслідок обстрілу водоканалу біля Горлівки та Майорська²⁰. Наприкінці травня СММ повідомили, що запасів води у водосховищі вистачить на строк приблизно від двох до двох з половиною місяців. 15 червня СММ зустрілася з «мером» Донецька, який заявив, що насосна станція та секції трубопроводу в районі Семенівки були пошкоджені під час недавніх бойових дій²¹.

¹⁸ Насосна станція в Карбоніті постачає воду до низки міст і селищ, підконтрольних як Україні, так і «ЛНР».

¹⁹ Керівник Луганської обласної військово-цивільної адміністрації Геннадій Москаль заявив у ЗМІ, що збитки від пошкодження внаслідок обстрілів сягнули 3 млн. грн., включаючи пошкодження насосів.

²⁰ 17 і 22 липня СММ зустрічалася з директором Маріупольської філії Компанії «Вода Донбасу». Для подачі води в Маріуполь Компанія «Вода Донбасу» використовує Старокримське водосховище у Кам'янському замість водного каналу біля Горлівки та Майорська, який був пошкоджений через обстріл. Співрозмовник повідомив СММ, що вода у водосховищі поступово закінчується, і що сьогодні рівень води на п'ять метрів нижче норми. Співрозмовник зазначив, що найбільший клієнт компанії, Маріупольський водоканал, не сплачував рахунки протягом кількох місяців, і через це компанія останнім часом не виплачувала зарплату своїм співробітникам.

²¹ Так само, 2 липня заступник міського голови підконтрольної Україні Авдіївки заявив, що місто було без води з моменту пошкодження мережі водопостачання обстрілом чотири дні тому. Мешканці Опитного (переважно особи середнього віку) 30 липня повідомили СММ про щоденні обстріли і те, що вони повинні добиратися до околиці селища, щоб черпати воду з колодязя. УКГП також повідомило про те, що 5 червня майже 28 населених пунктів поруч з Донецьком все ще залишаються без води, оскільки Червоноармійська фільтрувальна станція не працює. Мікрорайон Текстильник і переважна частина Петровського району Донецька залишаються без води. УКГП, Останні новини № 3 станом на 5 червня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_30_may_-_5_june_2015_1.pdf.

Крім того, 26 червня УКГП повідомило, що населенні пункти Ломуватка, Слов'яносербськ, Кам'яне, Комісарівка, Воноградна, Щотове і Донецький мали обмежений доступ або взагалі не мали доступу до безпечної питної води. УКГП, Останні новини № 5 станом на 26 червня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_13_-_26_june_2015.pdf.

Також було заявлено про серйозну нестачу водопостачання у районах, непідконтрольних Україні²². 20 травня представники СММ зустрілися з «мером» підконтрольного «ЛНР» Алчевська, який описав ситуацію з водопостачанням як «катастрофічну». Під час візиту СММ, вода до села постачалася з населеного пункту, підконтрольного Україні, і обстріли пошкодили систему водогону²³. Ремонтні роботи не могли бути проведені через бойові дії в регіоні. 4 червня в підконтрольному «ЛНР» Металісті представники СММ зустрілися з місцевими мешканцями, які повідомили, що поставки води, організовані місцевою адміністрацією, здійснюються за допомогою автоцистерн. Мешканці не мали доступу до водопровідної води протягом місяця. Згодом, 23 червня, представники Спільного центру з контролю і координації (СЦКК)²⁴ у Луганську повідомили СММ, що після ймовірного обстрілу насосної станції в Раївці, що перебуває під контролем «ЛНР», район з майже 30 000-ним населенням, у тому числі підконтрольний «ЛНР» Металіст, страждає від нестачі води. За словами співрозмовника, очікувалося, що в найближчі дні нестача води пошириться на Луганськ. Відповідно, 10 червня «голова» «місцевої адміністрації» у підконтрольному «ЛНР» Луганську заявив СММ, що брак води є найбільш актуальною проблемою міста. У підконтрольному «ЛНР» Чорнухиному 2 липня представники СММ зустрілися з «головою» «місцевої адміністрації», який контролював робітників, які намагалися відновити водопостачання після обстрілу основного водогону, в результаті якого мешканці кілька місяців не мали проточної води. 17 червня у підконтрольній «ЛНР» Ломуватці жінка, цивільна особа, повідомила СММ, що водопостачання у селі було відсутнє протягом двох попередніх місяців²⁵. 3 червня на прес-конференції, яку проводила Компанія «Луганськвода» та голова «Центру з управління відновленням інфраструктури» «ЛНР», було заявлено про критичну ситуацію з постачанням води в непідконтрольних Україні районах Стаханова, Кіровська, Брянки, Зоринська та Первомайська²⁶.

СММ отримала повідомлення про те, що в підконтрольному «ДНР» Комсомольському мешканці мали дуже обмежений доступ до питної води після поламки заглибних насосних агрегатів. 2 липня СММ зустрілася із заступником директора з економічної безпеки та

²² 1 травня УКГП повідомило, що, після знищення головної водоочисної станції, розташованої безпосередньо біля лінії зіткнення у непідконтрольних Україні районах Луганської області понад 100 000 осіб залишилися без доступу до безпечної води. УКГП, Останні новини № 38 станом на 1 травня 2015 р. https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_report_38_-_1_may_2015.pdf.

²³ Так само, у підконтрольному «ЛНР» селі Обозне, яке СММ відвідала 6 травня, мешканці повідомили, що були без електрики і води протягом останніх шести місяців. У підконтрольному «ЛНР» селі Калинове СММ зустрілася з групою з п'яти вчителів місцевої школи, які повідомили, що в селі немає питної води, і мешканці використовують воду з приватних колодязів.

²⁴ Міністерства оборони України та Російської Федерації створили Спільний центр з контролю і координації у вересні 2014 р.

²⁵ Аналогічно, у Станиці Луганській, проблеми з мостом призвели до того, що місто не мало води і електрики протягом кількох днів. 2 липня, аналізуючи наслідки обстрілу 1 липня, один мешканець, будинок якого був пошкоджений в результаті обстрілу, повідомив СММ, що місто було без води і електрики протягом більш, ніж семи днів.

²⁶ 25 травня Керівник Луганської обласної військово-цивільної адміністрації заявив, що магістральний водогін був пошкоджений в результаті боїв в селі Родіна біля лінії зіткнення, що, можливо, призвело до того, що значна частина непідконтрольних Україні територій від Первомайська до Красного Луча (у тому числі Стаханов, Брянка, Алчевськ, Антрацит, Кіровськ) залишилися без водопостачання. УКГП, Останні новини № 2 станом на 29 травня 2015 р. https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_23_-_29_may_2015.pdf.

заступником головного інженера підконтрольної «ДНР» ТЕС у селищі Новий Світ, які повідомили, що, хоча прямих попадань у станцію не було, мережа водопостачання, що розташована поруч, кілька разів була уражена ракетами. Він підкреслив можливу небезпеку у випадку влучення в основні вузли електростанції, зокрема резервуари для палива (рідкого газу і нафти), сховище для небезпечних хімічних компонентів (водню, хлору тощо) і котельню.

Крім того, відсутність функціонуючих насосів стічних вод ставить під загрозу безпеку здоров'я населення у місцях накопичення стічних вод через ризик потенційно великих розливів. 1 липня головний лікар центральної лікарні підконтрольного «ДНР» Дебальцевого заявив, що в регіоні, у тому числі в лікарні, вода є однією з нагальних проблем. Проточна вода змішується зі стічними водами, що є небезпечним для водокористування.

За словами місцевого жителя, опитаного 3 липня, водогін у підконтрольному «ДНР» Терновому, яким вода надходила до Хрящуватого, був пошкоджений не під час обстрілу, а тоді, коли озброєні люди рили біля нього траншеї.

3.2. Нестача електроенергії, що позначається на роботі водних насосів

Обстріли вплинули на роботу як мережі водопостачання, так і мережі електропостачання²⁷. Взаємозв'язок між мережами водопостачання та електропостачання означає подальшу нестачу води та електрики для цивільного населення, що мешкає в районах, охоплених конфліктом, оскільки бойові дії порушують електропостачання водних насосів. За словами мешканців підконтрольного «ЛНР» села Христове, яке СММ відвідала 6 травня, у селі відсутнє постачання електрики і води після обстрілу електростанції в кінці квітня. Так само, 22 липня СММ відвідала Карбонітну водозабірну станцію, розташовану поруч із Золотим, де відсутність електроенергії ускладнила використання одночасно всіх водних насосів²⁸. Аналогічно, у Чермалику представники СММ розмовляли з головою і секретарем Чермалицької сільради, які повідомили, що 2 червня неподалік від села мав місце обстріл, яким було пошкоджено лінії електропередач, в результаті чого село залишилося без електроенергії і водопостачання. У довгостроковій перспективі, насоси, які на сьогодні не працюють, взимку можуть бути ще більше пошкоджені в результаті замерзання в них стоячої води.

3.3. Проблеми доступу, пов'язані з присутністю збройних угруповань і наявністю мін чи снарядів, що не розірвалися

Як у Луганській, так і в Донецькій областях велика кількість мешканців справляються з нестачею води, набираючи воду у приватних колодязях. Це змушує їх ризикувати особистою

²⁷ Наприклад, 23 червня СММ зустрілася із заступником Керівника Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, який повідомив, що через обстріл були знищені лінії електропередач в Трьохізбенці, Кряківці, Оріховому, Лобачовому, Лопаскиному, Грабовому, Кримському, Новозванівці та Троїцькому. За словами співрозмовника, через це 5 000 осіб залишилися без електропостачання.

²⁸ Співрозмовник додав, що станція також качає воду до підконтрольного «ЛНР» Первомайська. УКГП повідомило, що станом на 10 липня «досі немає водопостачання в Кіровську та Первомайську через пошкодження лінії електропередачі, причому два міста отримують воду, за допомогою автоцистерн». УКГП, Останні новини № 6 станом на 10 липня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_27_june_-_10_july_2015.pdf.

безпекою, подорожуючи в сусідні села через потенційно активні зони конфліктів. 22 липня у Колядівці місцеві мешканці повідомили СММ про обмежений доступ до місцевого джерела через безперервні пересування військовослужбовців та обладнання до та навколо села, як правило, починаючи з вечора і закінчуючи о 5:00 ранку.

26 липня спостерігачі СММ спробували провести патрулювання для оцінки поточної ситуації з безпекою біля Верхнекальміуського водосховища в Ясинуватському районі. У ході патрулювання представники СММ були зупинені на контрольно-пропускному пункті так званої «ДНР», де їм повідомили про значну кількість снарядів, що не розірвалися, численні кулеметні та снайперські обстріли, а також непередбачувані артилерійські обстріли в районі розташування системи фільтрації. Так само, представники СММ спілкувалися з міським головою Мар'їнки, який заявив, що однією з основних проблем було пошкодження мереж постачання води, електрики та газу і неможливість їх відновлення²⁹. Територія в районі школи-інтернату в Мар'їнці, в межах якої розташовані основні лінії постачання води, електрики і газу, була замінована. Основні мережі газопостачання та електропостачання були відремонтовані, але побічні лінії, які забезпечують надання відповідних послуг цивільному населенню і знаходяться поблизу лінії зіткнення не могли бути відремонтовані³⁰.

Крім того, 29 липня СММ відвідала Карбонітну водозабірну станцію біля Золотого, щоб оцінити роботу станції. СММ було повідомлено про полігон, розташований менш ніж за кілометр від насосної станції. Робітники насосної станції заявили про розташування на південному сході від них військових позицій, у тому числі танків. Місцеві жителі підтвердили СММ наявність у районі мін та снарядів, що не розірвалися.

3.4. Адміністративні заходи, що обмежують свободу пересування та постачання води і товарів

Окрім інфраструктурних проблем, що перешкоджають доступу до води, адміністративні заходи, що обмежують постачання води, значною мірою вплинули на деякі території, непідконтрольні Україні, у тому числі на підконтрольні «ЛНР» Комісарівку, Стаханов та Первомайськ³¹. Нормативно-правові акти, що обмежують переміщення товарів вплинули на

²⁹ 5 червня УКГП відзвітувало, що «У Мар'їнці та Красногорівці приблизно 10 000 осіб не мають доступу до води вже кілька днів. Місцева влада намагалася організувати довіз води з деяких джерел в регіоні, що в цілому не забезпечувало всіх потреб».

³⁰ Подібна ситуація була і в Мар'їнці під час візиту СММ 11 липня. 13 липня Керівник обласної військово-цивільної адміністрації заявив, що ситуація в місті погіршується через постійні обстріли і відсутність питної та проточної води. ЮНІСЕФ також повідомив: «У Мар'їнці, в одному з найбільш постраждалих районів внаслідок червеневого загострення, гуманітарна ситуація погіршується на тлі регулярних нічних обстрілів. Відсутність питної та проточної води, а також газу, в поєднанні з відсутністю збору сміття і поганих лікарняних умов ще більше загострює складну гуманітарну ситуацію». ЮНІСЕФ Україна, Звіт про гуманітарну ситуацію № 36, 20 червня – 17 липня 2015 р. http://www.unicef.org/ukraine/UNICEF_Ukraine_SitRep_36_-_17_July_2015_.pdf.

³¹ Наприклад, 3 червня, директор Компанії «Луганськвода» заявив, що після наказу, нібито виданого Керівником Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, водопостачання з підконтрольної Україні території до територій, підконтрольних «ЛНР», майже повністю зупинилося. 4 червня, «голова» підконтрольної «ЛНР» Комісарівської «сільради» повідомив СММ, що село, яке раніше залежало від

можливість постачати воду до певних місць³². 2 липня представники СММ зустрілися з заступником директора з економічної безпеки та заступником головного інженера ТЕС у Новому Світі, який підкреслив, що значне зниження постачання запасних частин, необхідних для роботи електростанції, відбулося через обмеження свободи пересування³³. Так само, брак дизельного палива, тимчасово викликаний обмеженням свободи пересування, вплинув на можливість постачання води у надзвичайних ситуаціях. Наприклад, як повідомили СММ під час

води, що подається з підконтрольної Україні Золотої, після зупинки водопостачання, тепер використовує водопостачання з підконтрольної «ЛНР» Вергулівки. 27 липня у підконтрольному «ЛНР» Стаханові заступник «мера» повідомив СММ, що він отримав факс з Луганської водопостачальної компанії, розташованої в Луганську, про те, що постачання води з підконтрольної Україні території буде скорочене на 50%. 29 липня заступник «мера» у підконтрольному «ЛНР» Стаханові повідомив СММ, що місцеве водопостачання тепер повністю вийшло з ладу, після того як воно було вимкнено з боку територій, підконтрольних Україні. На той час у мережі був повністю відсутній тиск води. Співрозмовник також заявив про нестачу води, з якою стикається підконтрольне «ЛНР» місто Первомайськ та його 20 000 мешканців.

Крім того, УКГП повідомило, що «тисячі людей у Первомайську, Стаханові, Кіровську і Брянці (в яких до конфлікту проживало 250 000 осіб), які є непідконтрольними Україні територіями Луганської області, не мають доступу до питної води з головних мереж водопостачання. У той час як урядові джерела повідомляють, що причиною цього стало пошкодження мереж водопостачання, інші звіти вказують, що мережа була відремонтована, проте місцевими органами влади були введені обмеження на постачання води. У постраждалих селах ситуація стає критичною, оскільки задоволено лише 40 відсотків потреб у водних ресурсах». УКГП, Останні новини № 3 станом на 5 червня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_30_may_-_5_june_2015_1.pdf.

10 липня УКГП повідомило, що «минулого місяця, водопостачання було відключено на Петровській насосній станції та Західній фільтрувальній станції, в результаті чого подача води була скорочена для майже 165 000 осіб у непідконтрольних Україні територіях Луганської області. Райони Брянки, Кіровська, Первомайська і Стаханова (усі непідконтрольні Україні) викликають занепокоєння через відсутність альтернативних водозаборів для централізованого постачання питної води. 3 липня подача води з підконтрольних Україні районів була відновлена і Петровська насосна станція та Західна фільтрувальна станція відновили роботу.» Див. УКГП, Останні новини № 6 станом на 10 липня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_update_27_june_-_10_july_2015.pdf.

³² Після повної заборони руху будь-якого транспорту через лінію зіткнення в Луганській області за розпорядженням Керівника Луганської обласної військово-цивільної адміністрації від 12 травня 2015 р., свободу пересування також було обмежено Розпорядженням № 190 від 26 травня 2015 р. «Про протидію протиправній діяльності на лінії зіткнення». Відповідно до цього Розпорядження посилюється контроль за недопущенням перетинання лінії зіткнення поза встановлених коридорів як пішоходів, так і транспортних засобів. Крім того, 16 червня 2015 р. набули чинності останні зміни до Тимчасового порядку, затвердженого Наказом № 144, що визначає порядок переміщення вздовж лінії зіткнення (11 січня 2015 р. Служба безпеки України (СБУ) заявила про прийняття «Тимчасового порядку здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів і вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей» (Тимчасовий порядок), що визначає окремі питання здійснення контролю за переміщенням в районі проведення антитерористичної операції і набув чинності 21 січня 2015 р.). Незважаючи на введення спрощеної електронно-дозвільної системи в'їзду-виїзду з зони проведення антитерористичної операції, відповідно до змін до Тимчасового порядку всі переміщення товарів з/на неконтрольовані території здійснюються виключно залізничним транспортом, окрім гуманітарної допомоги та інших випадків, встановлених Тимчасовим порядком.

³³ Окрім ще й серйозної нестачі ресурсів для закупівлі запасних частин. Див. УКГП, Останні новини № 38 станом на 1 травня 2015 р.

https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_ukraine_situation_report_38_-_1_may_2015.pdf. За словами співрозмовників, вантажівки з запасними частинами чекали на Волноваському пункті пропуску кілька тижнів, незважаючи на представлення всіх необхідних документів відповідно до заявлених вимог.

візиту в Тернове, щотижня автоцистерна здійснювала доставку води для 17 сімей, проте згодом в районі виникла нестача дизельного палива³⁴. Після прийняття указу «ДНР» про вимогу обов'язкової реєстрації міжнародних організацій, доставка гуманітарної допомоги була припинена до проведення відповідної реєстрації. Управління з координації гуманітарних питань повідомило, що з 21 липня гуманітарні організації не мали можливості надавати допомогу вразливим категоріям населення на територіях, непідконтрольних Україні³⁵.

3.5. Потреба у засобах хлорування

Якість води також є проблемою через заявлену відсутність хімічних речовин, необхідних для обробки води. 1 липня головний лікар центральної лікарні Дебальцева, підконтрольного «ДНР», заявив, що нестача води призвела до суттєвих проблем у регіоні, у тому числі для лікарні. Оскільки труби водогону під землею часто розташовані поруч із каналізаційними трубами, у випадку їх пошкодження можливим є перехресне забруднення³⁶. Робітники насосної станції, розташованої в Петрівському (контролюється «ЛНР», район Щастя, Луганська область) також заявили про потребу у 500 тоннах хлору для дезінфекції. Неурядова організація повідомила СММ, що насосна станція у Кондрашевському районі (Станиця-Луганська) потребує 500 кг гіпохлориту.

4. Заходи СММ зі сприяння діалогу

Паралельно із діяльністю СММ з моніторингу та звітування про критичну нестачу води і її нерегулярне постачання у постраждалі від конфлікту райони Луганської та Донецької областей СММ також сприяє діалогу на місцях, намагаючись залучити до такого діалогу всі сторони конфлікту з тим, щоб постраждале населення знову отримало доступ до води. СММ визначила можливості для діалогу між сторонами та зміцнення атмосфери довіри за допомогою забезпечення режиму локального припинення вогню для проведення ремонту ділянок мереж водопостачання. Така діяльність має на меті вирішити питання, актуальні для обох сторін конфлікту, та сприяти зменшенню напруги та нормалізації ситуації. Далі подаються приклади поточної діяльності СММ зі сприяння діалогу:

Після запиту 11 червня від директора Компанії «Вода Донбасу», розташованої у підконтрольному «ДНР» Донецьку, 13 червня СММ зв'язалася зі штабом СЦКК у підконтрольному Україні Соледарі, для сприяння перевезення насосного обладнання через лінію зіткнення. Наявність цього обладнання, за словами директора, була критичною для

³⁴ На сьогодні 120 000 осіб у Луганській і Донецькій областях залежать від води, що підвозиться автомобілями, в той час як решта змушені користуватися потенційно небезпечними джерелами води. УКГП, Гуманітарний бюлетень, Україна, Випуск 1, 1-31 серпня 2015 р. <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/documents/document-type/humanitarian-bulletin>.

³⁵ УКГП, Гуманітарний бюлетень, Україна, Випуск 1, 1-31 серпня 2015 р. <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/documents/document-type/humanitarian-bulletin>.

³⁶ Наприклад, у Дебальцевому літня жінка розповіла СММ, що в місті водопровідна вода забруднена нечистотами, через що є непридатною для пиття.

водопостачання до підконтрольного «ДНР» Комсомольського, оскільки проблеми з мережею загрожували залишити майже 13 000 мешканців цього району без проточної води.

Необхідність координації по обидві сторони лінії зіткнення для забезпечення можливості проведення ремонту була підкреслена подіями 14 червня, коли ремонтна бригада потрапила під мінометний вогонь з боку територій, підконтрольних «ЛНР», біля підконтрольної Україні Попасної, в результаті чого один робітник зазнав поранення. Заступник Керівника Луганської обласної військово-цивільної адміністрації з боку, підконтрольного Україні, і директор Компанії «Луганськпода» з боку, підконтрольному «ЛНР», звернулися до СММ з проханням про допомогу у налагодженні діалогу щодо локального припинення вогню, щоб забезпечити продовження проведення ремонтних робіт.

Ще одним прикладом успішного сприяння СММ діалогу в Донецькій області стало досягнення можливості припинення вогню та моніторинг розмінування під час підготовки до ремонту основного водогону, що тягнеться з півночі на південь вздовж лінії зіткнення між підконтрольним Україні Майорськом та підконтрольною «ДНР» Горлівкою.

29 грудня 2014 року в наслідок обстрілу було пошкоджено водогін. СММ було повідомлено, що ремонтні роботи допоможуть понад 2,5 мільйонам мешканців Донецької області, у тому числі мешканцям Маріуполя. Починаючи з 3 липня присутність СММ була визнана важливим фактором для належної координації між усіма сторонами для забезпечення дотримання режиму локального припинення вогню. СММ щодня зустрічалася з директором Компанії «Вода Донбасу», місцевим «командиром» «ДНР» і представниками «служб з надзвичайних ситуацій». Крім того, для забезпечення дотримання режиму припинення вогню на місцях були проведені зустрічі з представником Збройних Сил Російської Федерації, призначеним СЦКК. Тим часом, на підконтрольному Україні боці лінії зіткнення інша команда СММ відправилася на підконтрольний Україні контрольо-пропускний пункт у Майорську для координації дій з присутніми там представниками СЦКК та Збройних Сил України. Щодня дві команди СММ спільно сприяли діалогу між сторонами по обидва боки лінії зіткнення, координуючи час проведення ремонтних робіт.

Незважаючи на труднощі, з якими доводилося стикатися, наприклад, з безперервними обстрілами біля місць проведення ремонтних робіт і зростання напруженості у зв'язку з жертвами серед цивільного населення в місті і його околицях, ремонт продовжився і був частково завершений. Тим не менш, обстріли вночі зумовили нерегулярність проведення і сповільнення ремонтних робіт у зв'язку з необхідністю щоденного розмінування окремих ділянок, щоб робітники могли розпочати ремонт. Контрольовані вибухи в процесі розмінування також вимагали ретельної координації для зменшення ризику відновлення вогню. Наприклад, 10 липня на прохання «служби надзвичайних ситуацій ДНР» та після того, як СММ повідомила офіцерів СЦКК, успішно були підірвані протитанкові керовані ракети та чотири протитанкові міни, розташовані на боці водогону, контрольованого «ДНР».

16 липня директор Компанії «Вода Донбасу» звернув увагу СММ на те, що через сильний обстріл, який стався в ніч на 15 липня, відбулося нове пошкодження центрального водогону. Крім того, директор звернувся до СММ з проханням продовжувати підтримку ремонту водогону до його завершення. У низці випадків СММ все-таки фіксувала постріли із стрілецької зброї, перестрілки, що іноді посилювалися, або одиничні мінометні обстріли.

СММ неодноразово просила сторони дотримуватися режиму припинення вогню і гарантувати безпеку персоналу СММ. У зв'язку з активізацією обстрілів, ремонт довелося припинити, а СММ була змушена надовго залишити ці території.

Відповідно до заяв Компанії «Вода Донбасу» в строк до 7 серпня було відремонтовано 70% одного з трьох паралельних водогонів, що забезпечують водою майже всю Донецьку область, а ремонтні роботи щодо другого водогону були визнані критично важливими для підготовки до зимового сезону, оскільки замерзання води може блокувати водогін, що загрожує функціонуванню системи водопостачання для всього регіону.

Продовження сприянню домовленостям про локальне припинення вогню з боку СММ дозволило завершити зазначені ремонтні роботи до 14 серпня. Директор Компанії «Вода Донбасу» пояснив, що вода вже проходить через відремонтований водогін для перевірки відновлених елементів водогону на герметичність. Він підтвердив намір підприємства розпочати ремонт третього водогону 17 серпня 2015 року³⁷.

У Спартаку (підконтрольному «ДНР») СММ сприяла локальному припиненню вогню з 3 серпня, щоб надати робітникам Компанії «Вода Донбасу» можливість провести ремонтні роботи. Тим не менш, ремонт був перерваний порушеннями режиму припинення вогню, зафіксованими СММ³⁸. СММ неодноразово просила сторони дотримуватися режиму припинення вогню та виконувати свої зобов'язання, в тому числі і за допомогою письмових гарантій безпеки. Зрештою, 11 серпня, незважаючи на безперервне ведення вогню із стрілецької зброї та легких озброєнь, зафіксоване СММ, усі роботи в підконтрольному «ДНР» Спартаку були успішно завершені, а постачання води відновлено³⁹.

У селі Раївка, контрольованому «ЛНР», 13 серпня СММ сприяла припиненню вогню, організованому разом з представниками СЦКК, щоб надати змогу робітникам Компанії «Лунганськвода» відремонтувати інфраструктуру водо- та електропостачання. Незважаючи на припинення вогню, СММ зафіксувала майже 30 одиничних пострілів у проміжок з 13:30 до 13:50, ймовірно зі стрілецької зброї. Ремонт було завершено, в результаті чого північні райони Луганська зараз отримують достатньо води для задоволення базових потреб⁴⁰.

³⁷ ОБСЄ, Останні новини Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ) в Україні на основі інформації, отриманої станом на 19:30 (за київським часом), 14 серпня 2015 р. <http://www.osce.org/ukraine-smm/177651>.

³⁸ 4 серпня, незважаючи на одиничні вибухи протягом дня на відстані від 1 до 3 кілометрів від водогону, ремонтні роботи продовжувалися. Так само, 5 серпня СММ зафіксувала вихідні постріли зі стрілецької зброї, які супроводжувалися одним вихідним пострілом РПГ та вихідними мінометними чергами. 7 серпня СММ зафіксувала безперервні вихідні та вхідні мінометні обстріли, а також численні кулеметні черги.

³⁹ ОБСЄ, Останні новини Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ) в Україні на основі інформації, отриманої станом на 11 серпня 2015 р. <http://www.osce.org/ukraine-smm/176961>.

⁴⁰ Останні новини Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ) в Україні на основі інформації, отриманої станом на 19:30 (за київським часом), 13 серпня 2015 р. <http://www.osce.org/ukraine-smm/177581>.

5. Рекомендації⁴¹

З огляду на питання, висвітлені у цьому звіті, СММ сформулювала низку рекомендацій щодо подолання негативних наслідків та управління ризиками для фізичного та емоційного здоров'я і добробуту населення, спричинених обмеженим доступом до достатньої, безпечної, прийнятної, фізично досяжної та доступної води для особистого та побутового використання. Відповідно, СММ закликає всі сторони:

- дотримуватися Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод від 12 лютого 2015 року, включаючи щодо негайного та повного припинення вогню та відведення важких озброєнь;
- утримуватися від розміщення військових установок та позицій поруч з об'єктами, необхідними для виживання цивільного населення;
- утримуватися від нападів, спрямованих проти цивільного населення чи цивільних об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, у тому числі цивільних об'єктів, що забезпечують функціонування системи водопостачання;
- утримуватися від невивірених нападів, які уражають цивільне населення або цивільні об'єкти, знаючи, що такі напади призведуть до значних людських жертв, поранень цивільних осіб чи пошкодження цивільних об'єктів;
- полегшити людські страждання та дозволити вільний, швидкий та безперешкодний пропуск неупередженої гуманітарної допомоги, включаючи забезпечення підтримки функціонування та обслуговування важливих об'єктів цивільної інфраструктури, та надати особам, залученим до надання такої допомоги, швидкий та безперешкодний доступ до тих, хто її потребує;
- виконувати свої зобов'язання для забезпечення захисту цивільного населення в пріоритетному порядку та гарантувати цивільному населенню, включаючи його найбільш вразливі групи, дотримання невід'ємних прав людини і основоположних свобод.

СММ і надалі готова підтримувати всі заходи з полегшення людських страждань, зокрема, сприяючи діалогу з метою дотримання режиму припинення вогню.

⁴¹ 10 липня ЮНІСЕФ, REACH та кластер WASH розпочали комплексну оцінку стану WASH (води, санітарії, гігієни) в Донецьку та Луганську, щоб визначити пріоритети для реагування WASH у постраждалих регіонах Східної України.

6. Карта

